

OPEN BRIEF

Rotterdam, 17 mei 2016

Aan de Gemeenteraad van Rotterdam
tevens verstuurd aan de pers

Betreft: ongevraagd advies over het Forumplan met betrekking tot de besluitvorming over het bestemmingsplan en de eventueel te verstrekken omgevingsvergunning voor het Lijnbaanplein gedeelte.

Inleiding

Ondergetekenden werden, na sluiting van de tervisielegging, geconfronteerd met het Forumplan en in het bijzonder met de daarin opgenomen sloop van de Lijnbaanbebouwing en de overbrugging ter plaatse van het Lijnbaanplein. Zeer verbaasd over het nalaten van collegiaal contact over deze plannen is op eigen initiatief contact opgenomen met de architect om e.e.a. uitgelegd te krijgen. Dit was aanleiding voor grote zorgen over de omgang met een ongeëvenaard icoon van de Rotterdamse wederopbouw.

Met het Forumplan verdwijnt het zuidelijke deel van de originele Lijnbaan en worden de architectonische en monumentale kwaliteiten van de Lijnbaan als geheel onherroepelijk op ernstige wijze aangetast. Nota bene in het wederopbouwjaar dat de stad Rotterdam voor 2016 georganiseerd heeft. Het staat eveneens in schril contrast met de behandeling van het noordelijke deel van de Lijnbaan dat juist weer in oude luister wordt hersteld.

De Lijnbaan was en is internationaal uniek en valt onder de hoogste categorie van bijzonder Rotterdams en nationaal erfgoed, mede omdat de ontstaansgeschiedenis ervan zo nauw verbonden is met het bombardement van Rotterdam in de Tweede Wereldoorlog. De huidige plannen gaan daar geheel aan voorbij.

Het architectonisch ontwerp van de Lijnbaan is van de hand van het architectenbureau Van den Broek en Bakema, destijds een van de meest innovatieve bureaus met een grote internationale reputatie. De Lijnbaan als geheel is de uitkomst van een unieke samenwerking tussen Van den Broek en Bakema en diverse andere gerenommeerde Rotterdamse architecten, de dienst stadsontwikkeling onder leiding van Van Traa, de betrokken winkeliers en de ondernemerselite van de stad en haven zoals Van der Leeuw (directeur Van Nelle) en

Van der Mandele (voorzitter Kamer van Koophandel). Een samenwerking die alleen onder deze unieke naoorlogse omstandigheden tot stand kon komen en die zich tevens uitte in de manifestaties van Ahoy, E'55 en Floriade, die een belangrijke impuls gaven aan de verdere ontwikkelingen op economisch en cultureel terrein en die onlosmakelijk verbonden waren met het elan van de wederopbouw.

De Lijnbaan was bovendien het eerste winkelgebied ter wereld dat als voetgangersgebied is gerealiseerd in combinatie met de meest geavanceerde moderne architectuur van zijn tijd met een bijzondere, integrale inrichting van de openbare ruimte met oog voor de menselijke maat. Bovenal was de Lijnbaan ontworpen als een samenhangend geheel van winkels, woningen en uitgaansmogelijkheden in het stadshart dat de verzameling van individuele gebouwen overstijgt. De Lijnbaan is de belichaming van de naoorlogse idealen van een hoopvolle, democratische tijd in een open samenleving. Idealen die nog altijd inspirerend zijn en ook in onze tijd ertoe doen.

Ten slotte moet opgemerkt dat geen enkel ander Nederlands architectuurproject uit die tijd internationaal zo'n impact en navolging heeft gehad als de Lijnbaan.

Naar we begrijpen is het de bedoeling om het bestemmingsplan in juni voor te leggen aan de gemeenteraad om vervolgens een besluit over het woonomgevingsplan in het college van burgemeester en wethouders te nemen. Reden om in dit stadium bezwaar aan te tekenen tegen het Forumplan.

Bezwaren tegen de huidige plannen

1. De wijziging van het gedeelte tweede fase Lijnbaanbebouwing
2. De sloop van de overbrugging (voormalig Lijnbaancentrum)
3. Het handhaven van de glazen voorbouw t.p.v. het 'De Klerk' pand
4. Het naar voren brengen van de voorgevelrooilijn t.p.v. de Lijnbaanbebouwing.

Toelichting op de bezwaren

ad 1. De Lijnbaan is aangewezen als architectonisch erfgoed. Het noordelijke deel geniet bescherming als rijksmonument, maar het betreffende zuidelijke deel door het latere gereedkomen nog niet. De Lijnbaan, de eveneens door Van den Broek en Bakema ontworpen warenhuizen aan het Binnenwegplein en de woonhoven met verschillende hoogten van de woongebouwen vormen echter samen een uniek stedenbouwkundig ensemble. Het

Lijnbaankwartier heeft als icoon van de wederopbouw van meet af aan zowel in Rotterdam als ook internationaal grote erkenning gekregen.

In de woorden van architect Jaap Bakema: *“De wijze waarop hoge, lage, grote en kleine gebouwen ruimtelijk op elkaar betrokken worden, kan middel zijn van de mens zich thuis te voelen in de totale ruimte”*. Zoals in het tijdschrift Forum treffend is beschreven vertaald zich dat als volgt: *“De overgangselementen, zoals telefooncel, kiosken, luifels, winkels in twee lagen en daarachter de flats in zes en tien verdiepingen vormen de relatie tussen deze diverse gebouwdelen: voetganger, winkelier, bewoner en tram- en autoreiziger kunnen altijd weet van elkaar en vaak zicht op elkaar hebben, maar hebben ook nog ieder hun eigen gebied”*.

Het is volstrekt onduidelijk waarom het zuidelijke deel anders behandeld zou moeten worden dan de overige Lijnbaan. Juist dit gedeelte is van belang omdat het de samenhang benadrukt van de vroege Lijnbaan en de bebouwing aan het Binnenwegplein in de vorm van de panden van 'De Klerk' en 'Wassen, Ter Meulen en Van Vorst'. Bouwen in drie bouwlagen, zoals in het Forumplan voorgesteld, doet daar geen recht aan. De afstand tussen de gevelkolommetjes van 2,25 m. is weliswaar gebaseerd op de Lijnbaanbebouwing, maar door toepassing in de grotere hoogte door de extra bouwlaag ontstaat een verticale structuur die meer gelijkenis heeft met het voormalige 'Jungerhans' pand (van de hand van architectenbureau Kraaijvanger). Het karakteristieke onderscheid tussen de meer gesloten gevelschermen op de eerste verdieping van de Lijnbaan en de open, nadrukkelijk individuele winkeltoegangen op de begane grond vervalt hiermee compleet. Het niet meer toepassen van luifels doet geen recht aan het winkelkarakter van de Lijnbaan. Bovendien vervalt de ruimtelijke relatie met de eerste fase van de Lijnbaan hierdoor compleet en daarmee de aansluiting van de Lijnbaan op het Binnenwegplein.

ad 2. De overbrugging is gebouwd als overgang tussen de Lijnbaan en de 'De Klerk' bebouwing. Tevens vormt zij de ruimtelijke afscheiding en, door de doorgangen, de introductie van Lijnbaanplein naar Binnenwegplein en vice versa.

Jaap Bakema: *“In beperkte vorm een stukje 3-niveaustad dat waarschijnlijk een belangrijk element kan worden in de komende verstedelijking. (...) Er kunnen vanaf de brug binnendoor verbindingen komen met Ter Meulen en De Klerk, zodat men in de toekomst op drie niveaus beschut kan winkelen over een lengte van 200-250 m. en dan een diversiteit van*

omstandigheden passeren, die zowel overdag als 's avonds (koopavond), die soort van gezelligheid kan brengen waardoor de binnenstad deel kan worden van het zoveel gevraagde recreatiegebied”.

De sloop hiervan zal het karakter van de beide pleinen onaanvaardbaar veranderen en dit belangrijke knooppunt verwijderen.

ad 3. De glazen voorbouw van het 'De Klerk' pand tast de opzet van de gemetselde borstwering met daaronder de glazen puien van de begane grond van het gebouw aan. Voorzover te zien is de uitbouw tijdelijk van karakter (provisorische houten constructie), dus is handhaving ongewenst.

ad 4. De door de nieuwe gevelconstructie veroorzaakte verplaatsing van de voorgevelrooilijn wijzigt het straatprofiel, dat niet meer aansluit op dat van de Lijnbaan. Dit betekent nogmaals dat de relatie met de eerste fase van de Lijnbaan ruimtelijk en structureel verloren raakt.

Advisering met mogelijke oplossingen

1. Handhaving en restauratie van het Lijnbaangedeelte gelijk aan de geplande restauratie van de eerste fase van de Lijnbaan. Terugleggen van gevel derde bouwlaag nieuwbouw Forumplan naar huidige achtergevel Lijnbaan. Mogelijk compensatie voor vervallen oppervlakte derde bouwlaag in de oplossing onder 2. genoemd.
2. Handhaving en restauratie van de overbrugging, waarbij toevoeging van een lift denkbaar is. De lift zou zowel de overbrugging als de kelder kunnen bedienen. Tevens terugbrengen van de betontrap aan de Binnenwegpleinzijde. Beide zouden bij het tevens verwijderen van de lelijke schuine en ronde puien op de begane grond een extra verticaal onderdeel van dit knooppunt kunnen worden. Het zou mooi zijn als hier weer een publieke functie komt, zoals het vroegere kunstencentrum.
3. Restauratie van de gevels van het 'De Klerk' pand inclusief de verwijdering van de glazen voorbouw.
4. Door de onder 1. genoemde maatregelen wordt de huidige voorgevelrooilijn vanzelfsprekend gehandhaafd.

Verzoek

De ondertekenaars van deze open brief verzoeken u om rekening te houden met de genoemde bezwaren en mogelijke oplossingen. Bijgevoegd is een lijst van ondertekenaars van dit schrijven ter bescherming en handhaving van de Lijnbaan als belangrijk en uniek monument van wederopbouwarchitectuur.

Voor een nadere toelichting ten behoeve van de besluitvorming zijn ondertekende contactpersonen vanzelfsprekend bereid.

Hoogachtend,
Eric Bakema, voorm. architect

Dirk van den Heuvel, Jaap Bakema Study Centre

Frans Hooykaas, voorm. architect

Brita Bakema, gepens. ambtenaar Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling gemeente Utrecht

Bijlage:
Lijst ondersteuners bezwaarschrift Forumplan Rotterdam

Bijlage bij open brief gemeenteraad Rotterdam

Lijst ondersteuners open bezwaarschrift Forumplan Rotterdam

Contactpersonen

naam	beroep/functie, woonplaats, contactgegevens
Bakema, Brita	gepens. ambtenaar Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling gem. Utrecht, Utrecht 030 2735677
Bakema, Eric	vm. architect en vm. gemeenteraadslid te Rotterdam, Rotterdam 06 39651681 / ericbakema@online.nl
Heuvel van den, Dirk	hoofd Jaap Bakema Study Centre te Rotterdam, Amsterdam 06 17240306 / d.vandenheuvel@tudelft.nl
Hooykaas, Frans	vm. architect, Rotterdam 010 4779490 / f.hooykaas@gmail.com

Overige ondersteuners

naam	beroep/functie, woonplaats
Achterberg, Paul	landschapsarchitect, Rotterdam
Ancona, Hedy d'	vm. minister van Cultuur, Amsterdam
Baars, Elizabeth	beeldend vormgever, Bleskensgraaf
Baars, Jaap	griffier gemeente Haarlemmermeer, Naarden
Baars, Teus	dir. No Such Company grafische vormgevers, Rotterdam
Bachman, Gerard P.	beleidsadviseur min. van Defensie, Voorburg
Back Okruhlica, Aimee de	architect, Capelle a/d IJssel / Bratislava
Bakema, Boris	voedingstechnoloog, Wassenaar
Baljeu, Corma	Amsterdam

Bemt, Aad v.d.	antiquariaat architectuurboeken en -foto's, Groningen
Blom, Abel	architect, Amstelveen
Bolezal, Lyilyana	architect/publiciste, Zagreb
Bongers, Hugo	publicist, redacteur/uitgever Puntkomma, tijdschrift over kunst en cultuur in Rotterdam, Rotterdam
Boot, Caroline	conservator textielmuseum Tilburg, Mierlo
Booij, Meindert	architectenbureau BroekBakema, architect, Rotterdam
Borssum Waalkes, J. van	oud-hoofdinspecteur geestelijke gezondheid, Steenbergen
Bortnick, Bernard	architect, Dallas
Broek van den, Ineke	Rotterdam
Broek van den, Sven	rijwielhersteller, Rotterdam
Burggraaf, Sandra	restaurantarchitect, Den Haag
Byazic, Tamara	architect/lid architectuurinstituut Zagreb, Zagreb
Camp, D'laine	architectuurhistoricus, tot 2005 voorzitter Comitee Wederopbouw, Rotterdam
Degenkamp, Joost	NAi boekverkopers, Rotterdam
Dragomanovic, Miro	architect, Zagreb
Ex, Sjarel	directeur museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam
Feireiss, Kristin, Dr.h.c.	vm. directeur NAI, directeur Aedes Architecture Forum Berlijn, Berlijn
Filep, Sanya	hoogleraar architectuur, Zagreb
Frik, Jan	oud-hoogleraar veterinaire bacteriologie, Zwolle
Gall, Stefan	stedenbouwkundige/architect, Rotterdam
de Geus, de heer A.	Company-Director, Surrey, U.K.
de Geus-Worseling, mevr. J.H.	gepensioneerd, Guildford, Surrey, U.K.
Groenewolt, Hiwe	stedenbouwkundige, Groningen
Groenewolt-v.d. Berg, Anneloes	vm. stedenbouwkundige, Groningen
Habraken, N.John	em. hoogleraar MIT en TU Eindhoven, Apeldoorn
Hendriks, Marielle	mental coach, Rotterdam
Hengeveld, Frans	gepensioneerd ambtenaar, Rotterdam
Hermans, Nicole	kunsthistoricus, Den Haag,

Hooykaas, Carine	beeldend kunstenaar, Rotterdam
Hooijkaas, Willem	directeur-architect, Nieuwerkerk a/d IJssel
Hooijkaas-Holtkamp, Jennie	coördinator winkel Zilvermuseum, Nieuwerkerk a/d IJssel
Holschneider, Johannes	architect, Berlijn
Huanicar-Bulyan, Iwana	architect Zagreb
Iwans, Kresimir	oudhoogleraar architectuur Universiteit van Zagreb, Zagreb
Kaashoek, Hans	architect, Delft
Kneepkens, Manuel	dichter/publicist, Rotterdam
Koolhaas, Eveline	kunsthistoricus, Rotterdam
Koolhaas, Jan	em. Hoogleraar bedrijfskunde TU Delft, Rotterdam
Kort, Wim	huisarts, Rotterdam
Kuijper, Els	huisarts, Rotterdam
Lefaivre, Liane	hoogleraar Universiteit Wenen, Parijs
Leidelmeijer, Frans	kunstexpert/kunsthandelaar, Amsterdam
Lofvers, Willemijn	architect, promovendus (HR/U, Gent), Rotterdam
Lousada, Sandra	fotografe, Londen
Lugt, Maarten van der	gep. medewerker Koninklijke Rotterdamse Lloyd, Rotterdam
Lüthi, Peter	architect, Rotterdam
Made, Hannie van der	beeldend vormgever, Zoetermeer
Made, Marus van der	beeldend vormgever, Zoetermeer
Margaretic-Urlic, Renata	Kroatische TV, producer, afd. cultuur, Zagreb
Mastik, Johan	gepensioneerd ambtenaar, Rotterdam
Mastik-Sonneveldt, Ria	docent/programmaontwikkelaar Hogeschool Rotterdam, Rotterdam
Meel, Dorien van	componist, Rotterdam
Meel, Joop van	kunstschilder, Rotterdam
Meel, Wouter van	grafisch vormgever, Rotterdam
Mentzel, Vincent	fotograaf, Rotterdam
Meijer, Gezinus	architect, vm. medewerker van den Broek en Bakema, Purmerend
Mooij, Harald	architect, Den Haag

Muller, Elisabeth	beeldend kunstenaar, Utrecht
Neidharat, Velimir	vice-president Kroatische Academie van Wetenschap en Kunsten, Zagreb
Niksic-Olujic, Iwana	architect/gep. conservator architectuurmuseum Zagreb, Zagreb
Noort, van C.	huisarts, Rotterdam
Nouwen, Laurent	jurist, Rotterdam
Oudenaarden, Hans	vm. notaris / pianist, Rotterdam
Pattist, Hans	fotograaf, Rotterdam
Pijbes, Wim	hoofddirecteur Rijksmuseum, Rotterdam
Riezenkamp, Jan	vm. Wethouder Rotterdam, vm. Directeur- generaal cultuur min. van OCW, Rotterdam
Roovers, Eva	beeldend kunstenaar, Amsterdam
Roovers, Norbert	directeur Witteveen Art Centre, Amsterdam
Salomons, Izak	architect, Amsterdam
Scheewe, Dop	kinderarts, Rotterdam
Schenk, Steven	docent toneelschool Amsterdam, Den Haag
Schouten, Jan-Dirk	architect/filmer, Rhoon
Schutrups, Bertje	beroepskeuze adviseur, Rotterdam
Strauven, Francis	architect, architectuurhistoricus, Antwerpen
Terlingen Marenne	beeldend kunstenaar, Rotterdam
Tzonis, Alexander	emeritus hoogleraar TU Delft, Parijs
Veld, Albert in 't	schrijvend en beeldend kunstenaar, Den Haag
Veld, Arie in 't	vm. directeur aannemingsbedrijf, Bergschenhoek
Velzen, Endry van	architect, Rotterdam
Vlug, Paul	voorz. Rotterdam Design Prijs (2004-2016), Numansdorp
Vos, Aldo	architectenbureau BroekBakema, architect, Rotterdam
Vries, Adriaan de	gepens. medewerker Deltalinqs, Rotterdam
Waardhuizen v.d.Rhee, Cockey	gepensioneerd, Rotterdam
Weber, Kaj	juridisch adviseur, Amsterdam
Weber, Kosta	organisatieadviseur, Rotterdam
Weeda, Ferrie	cultuurhistoricus, Rotterdam
Weemen, Marly	architectuurgids, eigenaar Timeless, Rotterdam